

INLEIDING SALESIAANSE FAMILIEDAG **Schijndel, 25 januari 2015**

Inleiding

Hartelijk dank voor de uitnodiging om voor u te mogen spreken. Een eer te meer dat ik dit mag doen op de naamdag - gisteren - van François de Sales. Mij is gevraagd iets te vertellen over de relatie van François de Sales en Vincent de Paul. Twee tijd- en landgenoten. Waar en wanneer hebben zij elkaar leren kennen en wat zijn de gevolgen van deze ontmoeting? Maar laat ik eerst mezelf aan u voorstellen.

Voor deze inleiding las ik o.a. het boek *'François de Sales'* van Dirk Koster, u waarschijnlijk bekend, en *'François de Sales et Vincent de Paul – les deux amis'* van Andre Dodin, lazarist en Vincentkenner. Dirk Koster schrijft vanuit het perspectief van François en Andre Dodin vanuit het perspectief van Vincent.

Het boek van Dirk Koster las ik eigenlijk al voordat ik wist dat ik deze inleiding zou geven. Ik kreeg het onder ogen en heb het met grote belangstelling en leergierigheid gelezen. Ik legde er zelfs de krant 's ochtends bij het ontbijt voor opzij en las in het boek. Zelden heb ik zo'n heldere en frisse biografie van een heilige gelezen.

Ik zal in deze inleiding achtereenvolgens ingaan op de start van beide levens, die ik in het vervolg Vincent en François zal noemen. Daarna zal ik ingaan op de ontmoeting in 1618 en tot slot zal ik ingaan op de betekenis van François voor het leven en het werk van Vincent.

1. Hoe was het begin van de levens van François en Vincent?

Hoewel zij tijdgenoten zijn, is een grotere tegenstelling bij de start van de levens van beide jongens nauwelijks voorstelbaar.

François, de oudste van de twee, wordt geboren in 1567, Vincent in 1581. Het leeftijdsverschil is dus 14 jaar. François is de oudste van een gezin van 13 kinderen en Vincent is de 3^e uit een gezin van 6 kinderen.

Vincent groeit op in de Landes, een streek in het zuidwesten van Frankrijk in een eenvoudig boerengezin. François groeit op in een kasteel in de Savoie in het oosten van Frankrijk.

De Savoie is in die tijd toneel van grote sociale en godsdienstige onrust met Geneve als zetel van de strenge hervormer Calvijn. Het zuidoosten van Frankrijk daarentegen is een eenvoudige en relatief rustige streek waar de oogst nooit overvloedig is, waar de mensen arm zijn, ruw en gastvrij en hardnekkig trouw aan het katholicisme.

François krijgt een gedegen basisopleiding in La Roche en Annecy. Met de woorden van Dirk Koster: 'in zijn pakje van zwart fluweel met gouddraad en kanten kraag vertrok de kleine jonkheer naar het college in La Roche'. Vincent daarentegen werkt tot zijn 14^e jaar als hoeder van schapen en varkens; krijgt in zijn geboortedorp Pouy waarschijnlijk wel wat basisonderwijs en maar hierover is nauwelijks iets bekend. Later zal Vincent bekennen dat hij zich als scholier in Dax schaamt voor zijn vader, omdat deze 'slecht gekleed ging en wat hinkte'.

Beiden krijgen vervolgoopleidingen en beiden willen priester worden. François was een zelfbewuste jongen van 11 jaar, zegt Koster, met een groeiend verlangen naar God. Vincent wil ook priester worden maar zijn motieven zijn van een andere aard; hij wil zich een goed inkomen verwerven zodat hij zichzelf en zijn familie een comfortabel leven kan bezorgen.

François wordt in 1593 op 26jarige leeftijd priester gewijd en Vincent op 19jarige leeftijd. Vanwege de bepalingen van het Concilie van Trente mocht dat eigenlijk pas op 24jarige leeftijd maar Vincent heeft haast en wordt door de oude en bijna blinde bisschop van Périgueux in 1600 tot priester gewijd.

2. Hoe gingen hun levens verder? Een korte schets

François

Het leven van François dat voorafgaat aan de ontmoeting met Vincent zal u bekend zijn. Het enorme succes bijvoorbeeld van zijn boek *'Inleiding in het Toegewijde Leven'* (1609) waarin hij de vensters naar wereld wijd open zet en ook de start van de Visitatie samen met zijn zielsverwant Jeanne de Chantal (1610) waarin zij hun idealen van een open religieuze gemeenschap willen vormgeven.

In oktober 1618, een aantal weken dus voor de ontmoeting met Vincent, gaat paus Paulus V akkoord met de constituties van de Visitatie. Maar helaas gaat het Vaticaan slechts akkoord met een klein deel van de hervormingen die François en Jeanne aanvankelijk voor ogen staan. Het moet een grote teleurstelling zijn geweest. Niks open deuren, niks sociale actie; een slotklooster met een contemplatieve inslag blijft over. De poort van het klooster gaat op slot en in de spreekkamer worden tralies bevestigd. In 1985 vertelt zuster Maria Ignatia, overste van de zusters Visitandinnen in Tilburg, aan het Nieuwsblad, dat pas in 1975 de tralies uit het klooster verdwenen. Maar hoe dan ook, Jeanne en François incasseren de tegenslag en vertrouwen op hun innerlijke kracht en die van de zusters.

In november vertrekt François naar Parijs om er het koninklijk huwelijk mee in te zegenen van Christine de France met de hertog van Savoie. François is in die tijd al een beroemd en geliefd bisschop. Jeanne is dan ook op weg naar Parijs om er samen met François een nieuw klooster te stichten.

Vincent

Het leven van Vincent dat voorafgaat aan de ontmoeting met François kent hoogte- en aanvankelijk vooral veel dieptepunten. Na jaren van dwalen, armoede en bittere teleurstellingen vertrekt hij in 1608 naar Parijs. Hij wordt er o.a. huisleraar van de kinderen van de adellijke familie De Gondi in de buurt van Parijs. Hij komt in contact met nieuwe netwerken waaronder de Parijse Kring, een soort spirituele salon waar het frisse elan heerst van religieuze vernieuwing en bezieling. Langzaam maar zeker begint hij een vruchtbare weg te vinden. Madame Acarie, Pierre de Bérulle, Benedictus van Canfield en ongetwijfeld ook het boek van François helpen hem daarbij. 1617 is het jaar waarin hij rijp is geworden voor een grote ommekeer in zijn leven. In dat jaar beleeft hij een religieuze omkering en een paar maanden later een sociale omkering. 1617, een beslissend jaar in het leven van Vincent, 37 jaar oud. Vincent heeft zijn religieuze roeping en zijn sociale roeping onwankelbaar gevonden. Twee idealen, twee projecten, twee doelstellingen staan hem vanaf die tijd als een vast baken voor ogen: het geestelijk welzijn van mensen bevorderen door spirituele vorming en het lichamelijke en sociale welzijn van mensen bevorderen door materiële hulpprojecten.

3. De ontmoeting

'Een onwaarschijnlijke ontmoeting', zegt Andre Dodin, 'want beide mannen waren grote reizigers maar namen nooit dezelfde wegen'. De twee mannen ontmoeten elkaar in Parijs bij de familie De Gondi of ergens in de Marais, schrijft Dodin. De plaats is niet precies bekend, wel de tijd: het is december 1618. 'Het klikte meteen tussen hen', schrijft Koster, 'twee gelijkgestemde herders die elkaar inspireren'. Ze worden vrienden voor het leven. François is een rijp, een geliefd en beminnelijk man. Vincent is dan nog een eenvoudig en onbekend priester maar met

een groot ontwaakt elan dat naar vormgeving zoekt. Een intense ontmoeting, zegt Dodin. François blijft negen maanden in Parijs; in die periode hebben zij elkaar ongetwijfeld regelmatig ontmoet.

François

Wat komt er uit die ontmoeting voort vanuit François gezien? François vraagt Vincent om geestelijk begeleider te worden van het eerste klooster van de Visitatie in Parijs. Dat doet Vincent, en later zal hij ook geestelijk begeleider worden van de andere Visitatiekloosters in het aartsbisdom Parijs. Dat doet hij bijna veertig jaar lang tot kort voor zijn dood in 1660. In 1622 vraagt François Vincent als geestelijk begeleider van Jeanne de Chantal. 'Monsieur Vincent vous conseille bien', zegt hij tot Jeanne. En Vincent zal dat bijna 20 jaar lang doen tot haar dood in 1641. Uit deze verzoeken van François om de geestelijke begeleiding op zich te nemen van voor hem dierbare mensen en dierbare projecten spreekt een grote waardering en een diep vertrouwen.

Vincent

Wat heeft de ontmoeting met François voor Vincent betekend? Heel veel. Zowel op persoonlijk vlak als voor zijn werk. Drie punten wil ik daar uitlichten.

1. Het eerste punt: zachtmoedigheid

Op de eerste plaats is François als persoon belangrijk voor Vincent. Zijn zachtmoedig en mild karakter maakt diepe indruk op Vincent. Het is de zachtmoedigheid die harten opent, die mensen verbindt en tegenstellingen overwint. François is voor Vincent een onvervangbaar en levend voorbeeld van hoe Jezus moet zijn geweest. 'Nooit heb ik iemand ontmoet die zo op Jezus leek als François de Sales', zegt Vincent.

Aanvankelijk heeft Vincent last van een zekere norsheid, bokkigheid en ook van een zekere melancholie. Deze karaktertrekken wil hij bijstellen. In François ziet hij een rolmodel om deze eigenschappen te overwinnen en de zachtmoedigheid te oefenen. Hij verheft zachtmoedigheid dan ook tot een van zijn vijf centrale deugden.

2. Het tweede punt: de wereld als werkplaats

Op de tweede plaats herkennen François en Vincent elkaar in het ideaal van de wereld als een werkplaats waar de liefde van God werkzaam is en door mensen gestalte krijgt. In de 'Inleiding in het toegewijde leven' krijgt deze openheid naar de wereld concreet vorm. François in de inleiding van zijn *'Inleiding'*: 'Mijn voorgangers schreven vooral voor de mensen die zich uit het rumoer van de wereld hadden terug getrokken. Ik wil juist de mensen helpen die in de stad wonen, een huishouden hebben of aan het hof leven. Vaak denken ze dat godsvrucht onmogelijk is voor hen. Ik wil het tegendeel aantonen'.

Toewijding is dus niet beperkt tot het kloosterlijk domein of voorbehouden aan mensen die zich van de wereld afzonderen. Integendeel, toewijding gaat over het leven van alledag en van alle mensen. François wil iedereen bereiken: de burger, de knecht, het meisje, de gehuwde. Wie we ook zijn en waar we ook zijn, altijd en overal kunnen we streven naar een volmaakt en toegewijd leven.

Dit grote nieuwe ideaal van de wereld als werkplaats, van een betekenisvolle rol van religie in de wereld, dat nog zijn beslag moet krijgen in hervormingen, moet Vincent geweldig hebben aangesproken. De 'Inleiding in het toegewijde leven' is voor Vincent een boek dat meereist in zijn leven; hij blijft het lezen en herlezen voor zijn eigen spirituele ontwikkeling. In 1617 beveelt hij het de vrouwen aan van de Confrérie. Later zal de 'Inleiding' een vast onderdeel worden van de vorming van de Dochters van Liefde.

François en Vincent hebben beiden eenzelfde ideaal voor ogen: een re-integratie van de religieuze geest in de wereld en een re-integratie van de religieuzen in de wereld. Dat is in die tijd een wereldschokkende stellingname. Omdat het onmogelijk was om de poorten van de kloosters te openen, keert Vincent de zaak om. Hij ontwerpt een nieuwe formule waarin de wereld zelf het klooster is. Revolutionair in die tijd. Hij zegt: 'jullie kloosters zijn de straten van de stad, huizen van de zieken, jullie kapel is de parochiekerk, als slot hebben jullie de gehoorzaamheid en als tralies de vrees voor God, jullie sluier is de heilige bescheidenheid'. Op deze wijze realiseert Vincent het ideaal dat François voor ogen stond: een open en dienstbaar religieus leven. François inspireert, Vincent realiseert een open gemeenschap van religieus gemotiveerde mannen en vrouwen met de wereld als werkplaats.

En hun gelijk blijkt. Er is een grote spirituele behoefte in de wereld van Europa in die tijd. Kijk alleen al naar de verkoop van de boeken van François, naar de groei van de kloosters. Bij zijn dood heeft François zo'n 900 priesters gewijd en zijn er 13 kloosters van de Visitatie gesticht. Later zal Jeanne er nog 74 stichten.

Ook loopt het storm bij de conferenties en retraites in St. Lazare, de werkplaats van Vincent in Parijs. In de laatste 25 jaar van zijn leven komen jaarlijks zo'n 800 mensen naar St. Lazare voor een spirituele retraite; dat zijn er totaal zo'n 20.000. Als de broeders klagen dat zij de enorme toestroom van mensen niet meer aan kunnen en dat er geen kamer meer voor ze te vinden is, zegt Vincent 'wel, dan neem de mijne'.

3. Het derde punt: de actieve liefde

Op de derde plaats is er de toewijding als actieve liefde. Zowel François als Vincent staat een affectieve en een effectieve, een warme en een dienende liefde voor ogen. Deze dienende liefde staat François en Jeanne in 1610 al voor ogen met hun Visitatie: in het klooster zal plaats zijn voor weduwen, voor arme en gebrekkige meisjes en de vrouwen gaan de straat op om soep en lakens te brengen naar armen en zieken in de krotten van Annecy.

Vincent richt zich nog meer dan François op de sociale hulp aan mensen, waarin overigens ook altijd de geestelijke dimensie aanwezig is. Het gaat om de verheffing van de hele mens; niet slechts een stukje. In het Frankrijk van de 17e eeuw is veel nodig. Er is veel ziekte, oorlog, honger, armoede, dood; er zijn zwervers, vluchtelingen, oorlogsslachtoffers, slaven, gehandicapten, vondelingen. Jaarlijks worden in Parijs zo'n 300 tot 400 baby's op straat of bij een kerk te vondeling gelegd.

Toen ik afgelopen zomer in het huis was van de Dochters van Liefde in Châtillon-les-Dombes – de plaats waar Vincent in 1617 zijn sociale ommekeer meemaakte – wees de vriendelijke zuster me op een groot schilderij dat daar aan de muur hing. Op dat schilderij stond Vincent afgebeeld met een baby in zijn armen. 'Een vondeling', zei de zuster, 'Kijk eens naar dat kindje+ let eens op de kleertjes die het aan heeft'. En inderdaad, het waren ontegenzeggelijk rijke kleren. De zuster lichte toe. In de tijd van Vincent werden niet alleen kinderen uit arme gezinnen te vondeling gelegd, ook kinderen uit rijke families. Dat waren kinderen die werden geboren uit buitenechtelijke relaties. Dat was een grote schande in die tijd, moreel zeer verwerpelijk en sociale uitstoting was het gevolg, ook van de kinderen. Ondanks velerlei kritiek, laat Vincent zich ook door de burgerlijke moraal niet stoppen; ook die kinderen neemt hij op.

Vincent is onvermoeibaar gedreven omdat de vraag naar hulp immens is. Niet alleen in Frankrijk, ook daarbuiten (art VinPel). Rond 1650 tijdens de Fronde bijvoorbeeld, de Parijse opstand tegen het beleid van kardinaal Mazarin, deelt zijn organisatie in Parijs dagelijks soep uit aan zo'n 15.000-16.000 vluchtelingen en wordt er onderdak gegeven aan 800-900 vrouwen en meisjes die voor het geweld op de vlucht zijn.

Zijn eerste vrouwelijke helpers noemt hij 'servantes des pauvres', helpers van de armen. Hij houdt zijn mensen voor: 'als we de armen gaan bezoeken, moeten we in hun gevoelens treden en met hen mee lijden'. En hij gaat nog een stap verder. Zijn uitgangspunt is: 'de armen zijn onze meesters'. Deze wonderlijke omkering vindt mijn inziens zijn wortels in de Bergrede van Jezus, een belangrijke tekst voor Vincent. De armen zijn onze meesters. De armen moeten niet alleen met zorg en respect worden benaderd, zij zijn onze meesters. Zij leren ons de hoogte en de diepte van de liefde en de compassie. Zij kunnen ons hart openen en maken ons op die manier geschikt om naar het voorbeeld van Jezus de liefde te leren, de liefde te realiseren om zo in God de wereld te dienen. Dit lijkt een mooi verhaal en dat is het ook, maar Vincent weet ook hoe lomp en afwijzend behoeftige mensen kunnen zijn. Toch noemt ook Jezus ze 'zalig'. Tegenover het kwaad en het tekort in de wereld kan uiteindelijk alleen de liefde iets duurzaam bewerkstelligen; de rest is vluchtig en vergaat snel. Dat is actieve liefde: de wereld in God dienen en God in de wereld.

Tot slot

Ik vroeg mij voor deze inleiding af: waar en wanneer hebben François en Vincent elkaar live leren kennen en wat zijn de gevolgen van deze ontmoeting?

François vindt in Vincent een gelijkgestemde die de talenten heeft om de idealen van een open klooster te realiseren.

Vincent vindt in François een voorganger in de liefde en een inspirator voor een nieuwe religieuze leefstijl.

François heeft vooral het talent van het hart, Vincent vooral het talent van de handen. Twee kanten van eenzelfde medaille met de liefde voor hemel en aarde als drijvende en motiverende kracht. Een kracht die het welzijn van mensen en het aanschijn van de aarde kan vernieuwen. Dank dat jullie die spiritualiteit levend houden.

Marieke van de Ven

Vincent de Paul Center, centrum voor sociale spiritualiteit